

birlık haberleri

MART-NİSAN 2025 SAYI: 2

Orta Sayfa

İklim Değişti, Değişiyor, Değişecek! Emel Ünal
& Zeynep Feriha Ünal Dinç | **İklim Değişimi ve**
İklim Politikaları İsmail Küçük | İklim Kanunu
Üzerine TMMOB Görüşü: **Hazırlanan İklim**
Teklifinde İklim Yer Yok! | Kapitalizm İklimi
Nasıl Krize Çevirdi? TMMOB Bu Duruma Karşı Ne
Söyledi?

DOSYA: İKLİM DEĞİŞİMİ

bu sayıda

İklim değışikliği, gezegenimizin milyarlarca yıllık tarihinde dönem dönem yaşanan doğal bir olgudur. Ancak günümüzde karşı karşıya olduğumuz kriz, yalnızca doğanın değil, insan eliyle derinleştirilmiş bir toplumsal sistemin ürünüdür. Bugün yaşanan yangınlar, seller, kuraklıklar ve ekosistem yıkımları; iklimin doğal döngüsünden çok, kapitalizmin sınırsız kâr hırsı ve neoliberal politikaların yol açtığı yapısal tahribatların sonucudur.

İklim değışikliği artık yalnızca çevresel değil, aynı zamanda toplumsal bir adalet ve yaşam hakkı krizidir. Sermaye birikiminin doğa üzerindeki baskısı, afetleri artırmakta, kıtlıkları tetiklemekte ve geri dönölmesi zor ekolojik yıkımlara neden olmaktadır. Bu karanlık tablo karşısında, kamu yararını esas alan, bilimsel ve bütünsel bir yaklaşım her zamankinden daha yaşamsal hale gelmiştir.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB), tam da bu noktada, krizin gerçek nedenlerine işaret ederek toplumsal sorumluluk bilinciyle, bilimsel rehberlikten sapmadan ve kamusal çıkarı önceleyerek uzun yıllardır mücadelesini sürdürmektedir. TMMOB'nin bu ısrarlı sesi mesleki etik, bilimsel bilgiye duyulan güven ve gelecek kuşaklara karşı duyulan derin sorumluluğun güçlü bir ifadesidir. Bu doğrultuda, Yayın Kurulu olarak ikinci sayımızda 'iklim' konusunu bilimsel bir perspektifle ele alıyor ve değerlendirmelerinize sunuyoruz. Aydınlık yarınlar için aklın ve bilimin izinden ayrılmadan mücadelemizi sürdürüyoruz...

Keyifli okumalar dileriz.

YAYIN KURULU

İKLİM DEĞİŞTİ, DEĞİŞİYOR, DEĞİŞECEK!

İklim, doğal olarak değişir ve değişkendir. Ancak terimsel olarak “iklim değişikliği” insan kaynaklı etki ile hızlandırılmış hali anlamında kullanılmakta ve uygulamada yanlış yorumlara neden olmaktadır. Bu nedenledir ki konu ile ilgili en temel kavramlarımızın tanımlamalarına dönmek ve kaynak aldığımız noktaların açık olduğundan emin olmak gerekir.

Herakleitos’un da dediği gibi “Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir.” Yani, her şey değişir. Yaşam değişim, dönüşüm döngüsü ile sürmektedir. Bu durumda mesele değişimin kaynağını tanımlamak ve insanoğlu olarak ona nasıl uyum sağlanacağındadır.

İçinde yaşadığımız karmaşık yapıli atmosferde sınır yoktur ve her an her şekilde yerküre ve insanoğlu ile etkileşim halindedir. Bu etkileşim nedeniyle dünyanın atmosferini, iklim sistemini ve iklim değişikliğini anlamak hem bilimsel hem de toplumsal sorumluluklarımız açısından her geçen gün daha kritik bir hale gelmektedir.

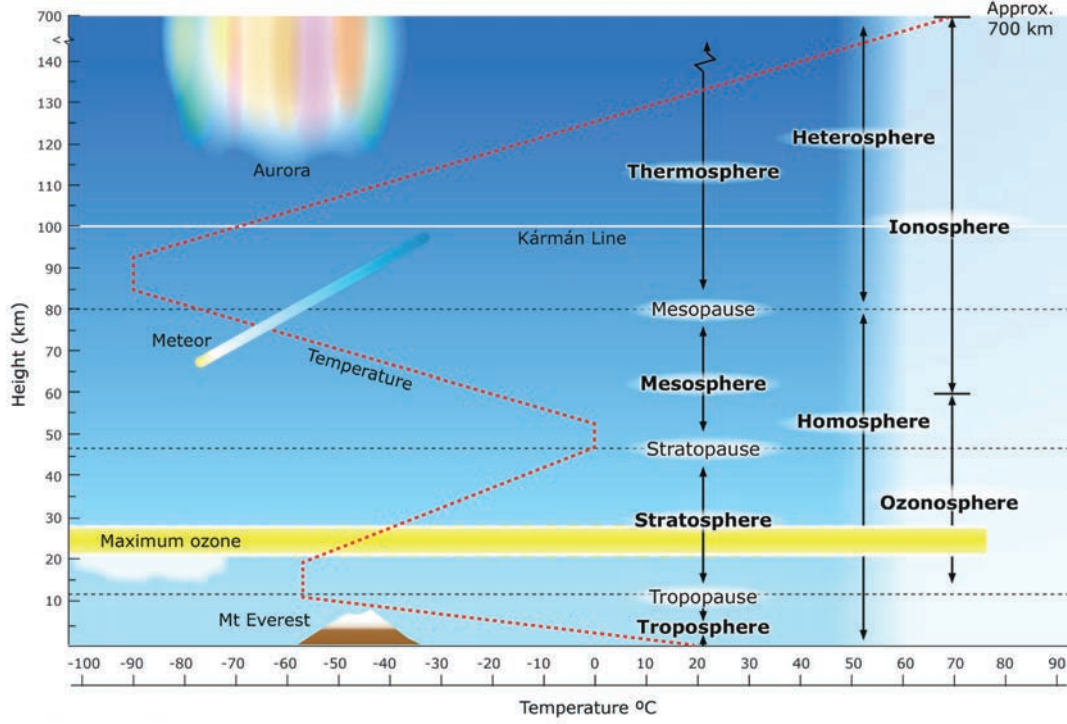
Bir insan ilk ağlamasından son nefesine kadar temel fonksiyonları aracılığıyla ile atmosfer ile etkileşimdedir. Nefes alıp vermemizden tansiyonumuza, sağlığını etkileyen aerosoller, polenlerden, güneşin zararlı ışınlarına kadar, içten ve dıştan havaküreden etkilenirken, davranışlarımızla yarattığımız arazi kullanımından, seçtiğimiz malzemeler ve yöntemlere kadar her türlü etmen ile atmosferi etkiliyoruz. Bu etkileşim özellikle son 300 yılda nüfus artışı ve teknolojik gelişmelerle daha da hızlanmış durumdadır.

İklim, doğal olarak değişir ve değişkendir. Ancak terimsel olarak “iklim değişikliği” insan kaynaklı etki ile hızlandırılmış hali anlamında kullanılmakta ve uygulamada yanlış yorumlara neden olmaktadır. Bu nedenledir ki konu ile ilgili en temel kavramlarımızın tanımlamalarına dönmek ve kaynak aldığımız noktaların açık olduğundan emin olmak gerekir.

Atmosfer, tüm olayların gerçekleştiği temel bileşen

Atmosfer; etimolojik olarak eski Yunanca atmos “buhar, nefes” ve sphaira “küre” kelimelerinden bir araya gelen ve dilimize Fransızcadan girmiş bir sözcüktür. Diğer bir deyişle “havaküre” dünyayı saran, yaşamın kaynağı ve kalkını olan gaz karışımıdır. Karışımıdır çünkü farklı gaz moleküllerinin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Atmosferdeki sabit gazlar %78 azot, %21 oksijen ve %1 diğer gazlar (argon, neon, helyum, hidrojen, xenon) şeklindedir. Bir de döngüsel olarak değişen miktarlarda yer alan Su Buharı (H₂O), karbondioksit (CO₂), Metan (CH₄), nitrus oksitler (NOx), Ozon (O₃), kloroflorokarbon molekülleri karışım içinde yer alır.

Bu gaz moleküllerinin karbondioksit (CO₂), Metan (CH₄), Su Buharı (H₂O), Ozon (O₃) gibi bazıları yapısal olarak enerjiyi hapsedme özelliğine sahiptir ve “sera gazları” olarak adlandırılırlar. Hapsedilen ısı enerjisi gazlarının sıcaklığının artmasına ve dolayısıyla “küresel ısınma” denilen olayı meydana getirir. Küresel ısınma; atmosferin bileşiminde ısı tutan sera gazlarının konsantrasyonunun artması ile ortalama sıcaklıktaki yükselişi ifade eder. Aslında bu özellik yaşamsal anlamda önemli bir role sahiptir. Zira sera gazları olmasaydı atmosferin ortalama sıcaklığı -18°C civarında olacak ve yaşamsal işlevler mümkün olmayacaktı. Burada sorun olan nokta insan

(Atmosfer katmanları, Kaynak: Science Learning Hub, 2021)

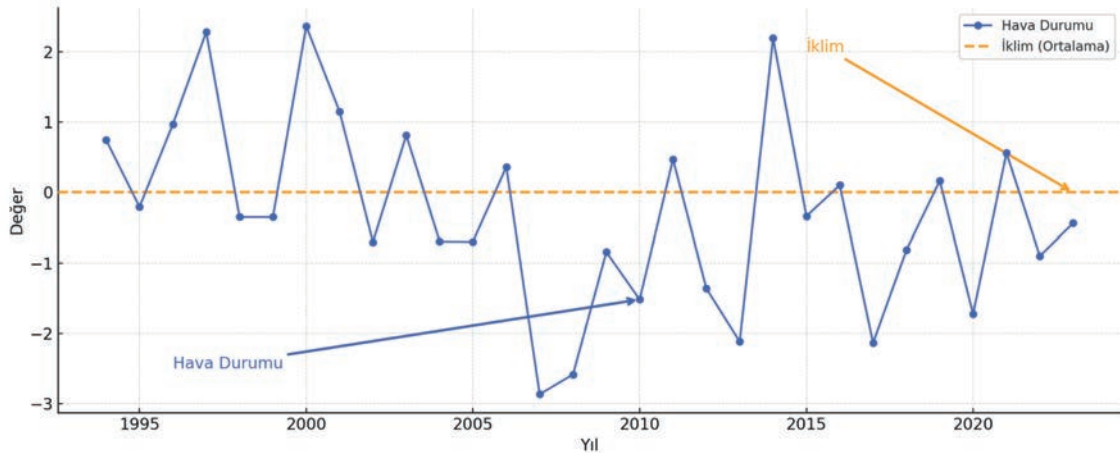
faaliyetleri sonucu sera gazı konsantrasyonlarının haddinden fazla hale gelmesidir.

Atmosfer sıcaklık (gaz taneciklerinin ortalama kinetik enerjilerinin bir ölçüsü) değişkenine bağlı olarak 4 katmana ayrılır; troposfer, stratosfer, mezosfer ve termosfer. Hava olaylarının tümü yaklaşık 12 km kalınlığındaki en alt tabaka troposferde gerçekleşir ve "hava durumu", "iklim" ve "iklim değişimi" bu katmanda tanımlı terimlerdir.

Hava durumu; herhangi bir an ve alan için basınç, sıcaklık, rüzgâr, bulutluluk gibi atmosferdeki temel değişkenlerin durumunu ifade eder. Yani, hava bulutlu, sıcaklık 15°C denildiğinde o an ve yerdeki hava durumu ortaya konmuştur. Hava olayları; bu değişkenlerin zaman içinde nasıl değişeceği ve

fiziksel/dinamik olarak meydana getirdiği fırtına, yağış gibi özel tanımlı kavramları ifade eder. Hava tahmini ise, bu değişkenlerin belirli bir zaman dilimi sonrası beklenen durumları anlamına gelmektedir. Örneğin; yarın havanın bulutsuz olması bekleniyorsa güneş sembolü ile ifade edilir ve hava tahminleri farklı zaman ölçeklerinde farklı şekillerde ifade edilmektedir.

İklim ise, uzun dönemde yaşanan hava durumlarının istatistiksel bir değerlendirilmesidir. Yani iklim, belirli bir bölge için uzun bir zaman diliminde (aylardan binlerce/milyonlarca yıla kadar) gözlemlenen ortalama hava koşullarıdır. Hava koşullarının ortalamasını belirlemek için genellikle en az 30 yıllık bir dönemi esas alır. (WMO, 2025)

(Hava durumu ve iklim)

İklim değişimi mi, iklim değişikliği mi?

İngilizce “change” kelimesi Türkçede hem “değişim” hem de “değişiklik” anlamı taşımaktadır. Bu durumda “climate change” Türkçeye “iklim değişimi” mi yoksa “iklim değişikliği” diye çevrilmelidir? Türk Dil Kurumu (TDK) ‘değişimi’ “Bir zaman dilimi içindeki değişikliklerin bütünü; değişme”, ‘değişikliği’ ise “Değişik olma durumu; başkalık” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımlamalara göre; teknik olarak “iklim değişimi” sürecin tamamını kapsayan ve doğal yapıyı anlatan bir kavram iken, “iklim değişikliği” belli etkiler ile atıfta bulunulan bir durumdan farklılaşma olarak düşünülebilir.

TÜBA Sözlük’e göre ise küresel iklim değişikliği “karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlenen doğa kaynaklı iklim değişikliğine ek olarak atmosfere salınan sera gazlarındaki artış ve ormanların yok edilmesi sonucu arazi kullanımındaki farklılaşmalar gibi doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan bir değişiklik” olarak tanımlanmıştır (2025).

Günümüzde “iklim değişikliği” terimi, gündelik yaşamda, medyada ve siyaset alanında sıklıkla kullanılmakta; ancak bu kullanım çoğu zaman bilimsel temellerinden uzak, yanlış anlamalara ve kafa karışıklıklarına neden olmaktadır. Daha da vahim olan “hava durumu”, “iklim”, “küresel ısınma” ve “iklim değişikliği” gibi terimler birbirinin yerine geçecek şekilde kullanıldığında, toplumsal algı bozulmakta, gerçek çevresel tehditlerin anlaşılması güçleşmektedir.

Mikdat Kadioğlu’nun “Havadan Sudan - Doğru Bilinen Yanlışlar” başlıklı kitabında terimlerin yanlış kullanım durumlarına dair birçok örnek yer almaktadır. “İstanbul’da meteoroloji kayıtlarına bakılırsa geçmişte örneğin; haziran ayında şimdikinden çok daha soğuk yağışlı günlerin yaşandığı görülebilir. 3 ve 19 Haziran 1987, 15 Haziran 1988’de görülen şiddetli yağışlar ile İstanbul’da yüzlerce ev ve iş yeri sular altında kalmıştı, 18 Haziran’da 31 derece olan hava sıcaklığı 19 Haziran günü 21 dereceye düşmüştü. Ama o günlerde birçok insan iklim değişikliğinden pek bahsetmiyordu.” (Kadioğlu, 2021). Kadıköy’ü su bastı diye hemen “iklim değişti” demek, 1987’de olan aynı olayda “iklim değişimi yoktu” demekle çelişir. “Haziran ayında sağanak yağmur mu olurmuş! Kesin iklim değişikliği yüzünden” gibi söylemler elma ile armudu karşılaştırmaktan farksızdır. Öyle ki kısa süreli olaylardan yola çıkarak uzun dönemli iklimsel değişimi anlamaya çalışmak ciddi bir bilimsel hata içerir.

Dünya’nın iklim sistemi, milyarlarca yıl süren doğal döngüler ve enerji dengesine bağlı olarak işleyip

yaşamın sürdüğü ideal ortamı sağlar. Ancak insan faaliyetlerinin (fosil yakıt kullanımı, ormansızlaşma, aşırı yapılaşma) yarattığı ek sera gazı salınımı, bu hassas dengeyi bozar. Sonuç olarak, küresel ısınma, buzulların erimesi ve ani hava olayları gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktayız. Bu nedenle hem doğanın işleyişini hem de yaşam kalitemizi korumak adına üzerine düşünülmüş ve geleceği göz önünde bulunduran planlanmış uygulamalara yönelmek büyük önem taşımaktadır.

İklim Kanunu Tasarısı

İklim Kanunu tasarısında kullanılan “iklimle mücadele” kavramı, sözlük anlamının çok ötesine taşınmakta ve içeriği büyük ölçüde daraltılmaktadır. Türk Dil Kurumu’na göre “mücadele” kelimesi, birbiriyle çatışan iki tarafın isteklerini kabul ettirme çabası ya da herhangi bir hedefe ulaşmak amacıyla bir kişi veya topluluğun güçlü ve sürekli direnci anlamına gelir (2025). Bu tanım, mücadele kavramının hem çatışma hem de direnç ve çaba içerikli iki temel boyutunu ortaya koymaktadır. Ancak iklim politikalarındaki “mücadele” ifadesi, çoğu zaman bu çok katmanlı anlamdan uzaklaşmakta ve yalnızca teknik bir hedefe, örneğin “net sıfır” karbon salımı gibi dar bir çerçeveye indirgenmektedir. Tasarı gerekçesinde, meteorolojik olaylara bağlı yaşanan tüm sorunlar doğrudan iklim değişikliğine bağlanmakta; bu sorunların da yalnızca sera gazı salımlarını azaltarak çözülebileceği gibi yanıltıcı bir varsayım sunulmaktadır. Oysa atmosferdeki süreçler, kimyasal ve fiziksel etkileşimlerle birlikte çok daha karmaşıktır ve bu karmaşıklık tasarıda yeterince dikkate alınmamıştır.

Ayrıca, doğal kaynakların korunması tasarının gerekçesinde yer alsa da yasa metninin kendisinde bu hedefe dair somut, bağlayıcı bir düzenleme bulunmamaktadır. Koruma kavramı yalnızca temsili düzeyde kalmakta; doğal alanlara yönelik yasal bir güvence sunulmamaktadır.

Kaynakça

*Kadioğlu, M. (2021). Havadan Sudan – Doğru Bilinen Yanlışlar. İnkılap Kitabevi.

*Science Learning Hub. (2021). Vertical structure of the atmosphere. Erişim adresi: <https://www.sciencelearn.org.nz/images/268-vertical-structure-of-the-atmosphere>

*Türk Dil Kurumu. (2025). Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr>

*Türkiye Bilimler Akademisi. (2025). Terim Bankası. Erişim adresi: <http://terim.tuba.gov.tr/>

Emel Ünal, Zeynep Feriha Ünal Dinç
Meteoroloji Mühendisleri Odası

İKLİM DEĞİŞİMİ VE İKLİM POLİTİKALARI

Son yıllarda yaşanan afetler çoğunlukla iklim değişimiyle ilişkilendirilse de, bu olayların temel sebepleri arasında yanlış arazi kullanımı ve insan faaliyetleri öne çıkmaktadır. İklim, yalnızca meteorolojik olayların ortalamalarından ibaret değildir; bu olayların olasılıkları ve ekstrem değerleri de dikkate alınarak analiz edilmelidir.

Giriş

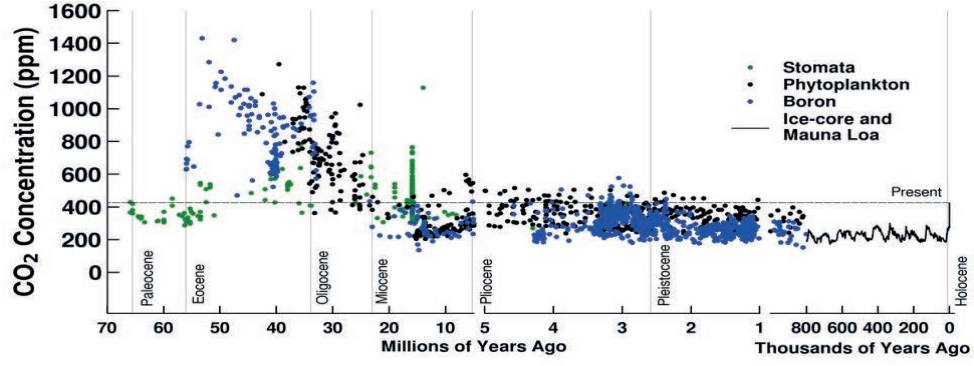
İklim değişimi, tarihsel olarak dünyanın doğal döngüsünün bir parçası olarak değerlendirilse de, özellikle sanayileşme süreciyle birlikte insan faaliyetlerinin etkisi bu sürece yapay bir hız ve derinlik kazandırmıştır. Günümüzde küresel ısınmanın tetiklediği iklim değişimi, uluslararası gündemin merkezinde yer almaktadır. Devletler, küresel kuruluşlar ve büyük şirketler bu süreci yönetme iddiasıyla çeşitli politika ve mekanizmalar üretmektedir. Ancak bu politikaların ne ölçüde doğayı ve ekosistemleri koruma amacı taşıdığı, ne ölçüde ekonomik çıkarlar doğrultusunda şekillendiği ciddi biçimde sorgulanmalıdır.

Özellikle son yıllarda öne çıkan karbon ticareti mekanizmaları, bu sorgulamayı daha da önemli hale getirmiştir. Atmosfere salınan karbonun piyasalaştırılması ve metalaştırılması yoluyla geliştirilen bu sistem, iklim değişiminde etkin olan ekonomik yapının dönüşümünde belli merkezlerin varlığının devamını mümkün kılma arayışı olarak değerlendirilebilir. “Gezeğin kurtarılması” söylemi altında meşrulaştırılan bu tür uygulamalar, doğanın korunmasından ziyade yeni bir finansallaştırma sürecine kapı aralamaktadır. Hangi değerlerin, kimin yararına “kurtarıldığı” sorusu ise çoğunlukla yanıtsız bırakılmaktadır.

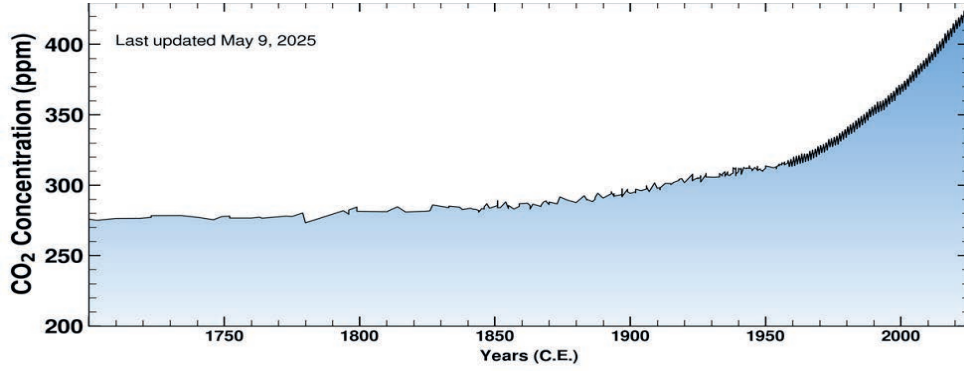
Karbon emisyonlarının tarihsel sorumluluğunu taşıyan ülkeler ve çok uluslu şirketler, aynı zamanda bu sürecin ekonomik ve politik yönlendiricisi konumundadır. Bu durum, iklim politikaları üzerinden yürütülen sistemin adaletli olup olmadığını, yeni bir sömürü biçimi mi oluşturduğu yoksa gerçekten yapısal bir dönüşüm mü hedeflediğini tartışmaya açmaktadır. İklim politikalarının uygulamada nasıl işlediğini ve bu süreçte hangi aktörlerin hangi araçlarla etkili olduğunu anlamak, sadece çevresel değil aynı zamanda toplumsal ve ekonomik süreçler açısından da büyük önem taşımaktadır.

İklim Değişimi Tarihsel Süreç

Dünya’nın iklimi, jeolojik zaman ölçeğinde sürekli değişim göstermiştir. Ancak günümüzde üzerinde en çok konuşulan “iklim değişimi”, atmosferde insan kaynaklı salınan sera gazlarının birikmesi ile hızlanan küresel ısınma olgusudur. Dünya geçmişi itibarıyla birçok farklı süreçlerden geçmiştir. Atmosferdeki karbon birikimi milyon yıllar öncesinde de çok yüksek değerleri görmüştür. (Grafik-1)

Uzun milyon yıllar içerisinde atmosferde bulunan karbondioksit miktarı, son milyon yıl içerisinde daha sistematik bir durum izlemiştir. Son yüz yılda ise insan kaynaklı olduğu kabul edilen karbon değişimi hızlı bir artış göstermektedir (Grafik-2).

Toplumsal açıdan sorun oluşturan tüm meteorolojik olaylar ise küresel ısınmaya bağlı iklim değişimi ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Ancak tarihsel süreç içerisinde küresel ısınma ile ilişkilendirilemeyecek birçok olay yaşanmıştır (Tablo-1). Olayların etkisi nüfus yoğunluğu ile değişmektedir. Olayların yaşandığı zamanlardaki nüfus yoğunluğu dikkate alınarak, tarihsel olaylar günümüz olaylarını anlamak açısından önemli bir kaynak olabilir. Meteorolojik olayların afete dönüşmesinde, meteorolojik olayın sorumlu tutulması sistemin anlaşılabilmesini zorlaştırır. Bu anlamda iklim değişim süreci sadece doğal afetler ile ele alınabilecek bir süreç değildir.

Tablo-1 Kayıtlı Tarihsel Yaşanmış Bazı Meteorolojik Olaylar ve Sonuçları

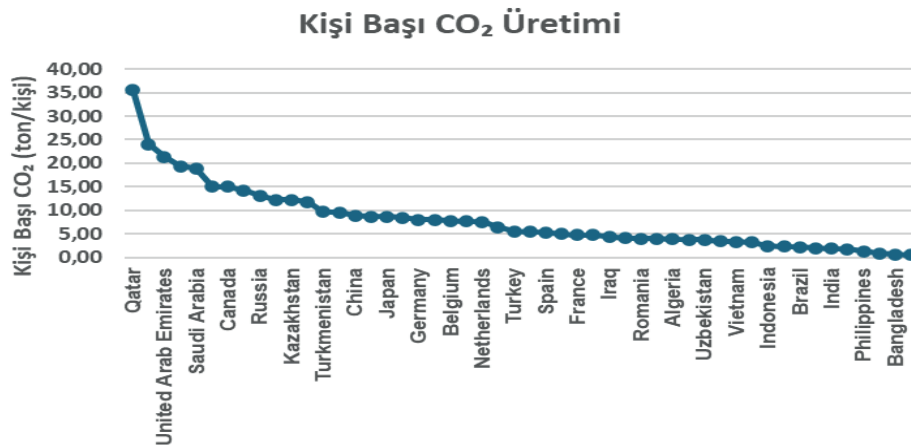
Yıl	Olay Yeri	Türü	Etkileri ve Sonuçları
M.Ö. 2000+	Mezopotamya, Çin, İndüs Vadisi, Doğu Akdeniz, Mısır	Kuraklık	Sümer Kuraklığı (4.2k Olayı)- Sümer, Akad ve Mısır gibi uygarlıklar çöktü.
1099	Hindistan	Ganges Nehri Taşkını	Binlerce insan hayatını kaybetti; tarım alanları büyük zarar gördü.
1342	Orta Avrupa	Aziz Mary Magdalene Sel Felaketi	Aşırı yağışlar nedeniyle Almanya ve çevresinde tarihi büyük taşkınlar yaşandı.
1315-1317	Büyük Avrupa Kıtılgı	Uzun süreli yağışlar, serin hava	Milyonlarca insan açlıktan öldü, sosyal huzursuzluklar ortaya çıktı
1887	Çin	Huang He Nehri Taşkını	900.000'den fazla kişi öldü, tarım çöktü

1930'lar	ABD (Dust Bowl)	Kuraklık + Tarım hataları	Tarım ekonomisi çöktü, göç arttı, milyonlarca insan etkilendi
1931	Çin	Yangtze Nehri Taşkını	2 milyonun üzerinde can kaybı; modern tarihin en büyük doğal afetlerinden biri.
1947	Hollanda ve Belçika	Hollanda Kuzey Denizi Taşkını	Deniz seviyesinin yükselmesi sonucu yüz binlerce kişi yerinden oldu.
1953	Kuzey Denizi Fırtına Taşkını (Hollanda)	Fırtına + Denizde yükselme	2.500 kişi öldü, deniz seti politikaları değişti
1965	Kuraklık (Hindistan)	Hindistan	Yağış eksikliği nedeniyle kıtlık ve açlık baş gösterdi.
1970	Doğu Pakistan (Bangladeş)	Bhola Kasırgası ve Sel	500.000'den fazla kişi öldü; bölge sular altında kaldı.
1998	Çin	Yangtze Nehri Sel Felaketi	14 milyon kişi evsiz kaldı, ekonomik zarar dev boyutlardaydı.
2003	Avrupa Sıcak Hava Dalgası	Aşırı sıcaklar	70.000'e yakın kişi öldü, yaşlı nüfus büyük zarar gördü
2005	ABD (New Orleans)	Katrina Kasırgası ve sel	1.800+ can kaybı, 100 milyar doları aşkın zarar; altyapı tamamen çöktü.
2010	Pakistan	Sel Felaketi	20 milyon kişi etkilendi, yaklaşık 2.000 can kaybı yaşandı.
2019	Hindistan	Kuraklık	600 milyon kişi risk altındaydı, içme suyu krizleri yaşandı
2021	Almanya ve Belçika Sel Felaketleri	Aşırı yağışlar, taşkın	200+ kişi öldü, modern Avrupa'daki en yıkıcı sellerden biri

Emisyon Kaynakları

Yıllık yaklaşık 40 milyar ton olan CO₂ üretiminin kişi başı dağılımı ülkelere göre çok farklılıklar göstermektedir (Grafik-2). Bu dağılım ülkelerin zenginlikleri ile paralel olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, salınan her kirleticinin karşılığında zenginleşme olmuştur, şeklinde ifade edilebilir. Doğanın doğal sürecinin değişimi sadece sera gazları ile değil diğer faaliyetler ile de değişmektedir. Süreç, doğal kaynak ya da doğal alan kullanımı açısından değerlendirildiğinde, atmosferin sınır tanımaz özelliğinin toplumsal gelişim süreçlerindeki etkisi dikkate alınması gerekir. Bu süreç sosyo-ekonomik yapıyı doğrudan etkilemektedir. Sadece toplam emisyon üretimleri üzerinden değil, geçmişteki yük hesaplarıyla birlikte kişi başı üretimlerin dikkate alınmasını zorunlu kılmalıdır.

Grafik-3 Kişi Başı CO₂ Üretimi

İklim ve Sosyo-Ekonomik Süreçler

İklim değişimi süreci uzun erimli bir süreçtir. Bu süreç uzun erimli olarak ele alındığında, bilimsel keşifler ile uluslararası mutabakatların önemi ortaya çıkmaktadır. Uluslararası mutabakatların izlediği süreç iklim değişimi ile ilgili oluşturulacak politikaların temelini oluşturmaktadır. Bu süreç doğanın finansallaştırılmasına uzanan bir süreci göstermektedir (Tablo-2)

Tablo- 2 İklim Değişimi Sürecinin Diğer tarihsel Yönleri ile Ele Alınması			
Dönem / Yıl	İklim Değişimi Tarihsel Süreci	Tarihsel Ekonomik Buhranlar	Olası Etkileşim ve Yansımalar
1824	Joseph Fourier; İlk kez Dünya atmosferinin sera etkisi yaratarak, ısındığını kavramsallaştırıldı		
1859	John Tyndall; Karbondiyoksit ve su buharının ısıyı hapsedtiğini deneysel olarak kanıtladı.	Uzun Depresyon	Sanayi üretiminin yavaşlaması, Avrupa’da sera gazı emisyonlarındaki artışı biraz frenledi.
1873 – 1896	—	Aziz Mary Magdalene Sel Felaketi	Aşırı yağışlar nedeniyle Almanya ve çevresinde tarihi büyük taşkınlar yaşandı.
1896	Svante Arrhenius; Atmosferdeki CO ₂ düzeyi arttıkça küresel sıcaklığın da yükseleceğini ilk kez nicel olarak öngören modeli geliştirdi.	—	Krizin geride kalışı, bilim insanlarının iklim modellerine (ve fonlara) daha fazla odaklanmasını sağlamıştır.
1929 – 1939	—	Büyük Buhan	Küresel ticaret ve sanayi faaliyetlerindeki çöküş, kısa süreli de olsa emisyon artışını yavaşlatmış; fakat finansal koşullar bilimsel projelere ayrılan bütçeyi kısıtlamıştır.
1958	Keeling Eğrisi oluşturuldu	—	Savaş sonrası ekonomik büyüme ve kaynak bolluğu, uzun vadeli hava gözlemleri için altyapı ve fon imkânı sağlamıştır.
1970	Çevre Ekonomisi Gündem Oldu; E.F. Schumacher, Herman Daly gibi düşünürlerin etkisi		“Doğal sermaye” kavramını ortaya attı.
1973 – 1980	“Küresel ısınma” terimleri gündeme geldi; IPCC kuruluş hazırlıkları (1988’e kadar)	Petrol Krizi	Birincil enerji kaynağı petrolün maliyetinin artışı, ülkeleri hem enerji verimliliğine hem de alternatif (fosil olmayan) enerji AR-GE’sine yönlendirdi; aynı zamanda emisyon tartışmalarını körükledi.
1987	Brundtland Raporu		Sürdürülebilir kalkınma kavramı kapsamında doğanın sunduğu ekosistem hizmetlerin, ekonomik sistemlerden nasıl değerlendirileceği konusu tartışmaya açılmıştır.
1988	IPCC kuruldu	—	Uluslararası işbirliği ruhu, 1980’lerin sonunda ekonomik toparlanma başladı.

1992	Rio Zirvesi, BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda İklim Değişimi Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) kabul edildi	—	Ekonomik yeniden yapılanma ve küreselleşme, çevre koruma görüntüsünü global siyasetin merkezine taşıdı.
1997	Kyoto Protokolü (1997) imzalandı (COP3)		Karbon kredisi ticareti fikri hayata geçirildi. Ormanlar ve karbon tutma alanları, ticari birer varlık olarak görülmeye başlandı.
1998		Asya Finansal Krizi	Gelişmekte olan ülkeler krizin etkisiyle taahhütlere katılımı erteledi; finans sıkıntısı, Kyoto mekanizmalarının hızla uygulanmasını yavaşlattı.
1999	Doğal Kapitalizm (Paul Hawken, Amory Lovins ve L. Hunter Lovins)		Doğal sermayenin sürdürülebilir ekonominin temel unsuru olduğu vurgulandı.
2005	Kyoto Protokolü yürürlüğe girdi (COP11/CMP1) AB Emisyon Ticaret Sistemi (EU-ETS) resmen devreye girdi; karbon piyasaları aktif hale geldi.	—	Protokolün devreye girdiği dönem, petrol ve emtia fiyatlarının görece istikrarlı olduğu bir toparlanma sürecine denk geldi.
2008 – 2009		Küresel Finans Krizi	Finansman kaynakları daraldı, karbon piyasalarına ve temiz enerji projelerine sermaye akışı azaldı.
2010	Ekosistem ve Biyoçeşitliliğin Ekonomisi (TEEB) Raporu,		Doğanın ekonomik değerini ölçmeyi önerdi.
2010 ve sonrası	İklim Değişimi Süreci		Yeşil tahviller, biyoçeşitlilik kredileri ve doğa bazlı finansman araçları yaygınlaştı
2015	Paris Anlaşması imzalandı (COP21/CMP11)	—	Sürdürülebilir kalkınma gündemi, büyük uluslararası anlaşmayı mümkün kıldı.
2020 – 2021		COVID-19 Ekonomik Daralması	Küresel emisyonlar geçici olarak düştü; “İyileşme” paketleri içinde yeşil yatırımlar ve net sıfır hedefleri öne çıktı.
2021	Dasgupta Raporu		Doğal sermayenin geleneksel finansal sistemlere entegre edilmesi gerektiği belirtildi.
2021	BM Özel Temsilcisi Mark Carney		Glasgow Net Sıfır Finansal İttifakı (GFANZ, 2021) olarak bilinen toplantı öncesi, 45 ülkede 450'den fazla finansal firmadan oluşan bir konsorsiyum, birleşik şirketlerin toplam varlıklarının yılın başındaki 5 trilyon dolarlık değerinin 130 trilyon dolara yükseldiğini belirtti

2021	Glasgow İklim Paktı (COP26/ CMP16)		Glasgow Net Sıfır İçin Finansal İttifak (GFANZ, 2021) gibi girişimler, doğanın finansallaştırılmasını hızlandırdı. Yeşil tahviller, doğa bazlı finans araçları ve sürdürülebilir bankacılık gibi uygulamalar arttı. 2021'in ikinci yarısında küresel emtia ve üretim girdi fiyatlarındaki keskin yükseliş; çip, konteyner ve enerji tedarikindeki darboğazlarla birleşerek hem enflasyonu tetiklemiş hem de büyüme risklerini artırdı.
2021	Türkiye Paris Anlaşması'nı onayladı; Net sıfır hedefleri tartışılmaya başlandı	—	Pandemi sonrası ekonomik teşvikler, özellikle enerji dönüşümü ve yeşil finansman odaklı programlarla şekillendi.
2022 – 2023	Net sıfır hedefleri ve İklim Kanunu çalışmaları	Enflasyon ve Enerji Krizi	Rusya-Ukrayna savaşıyla enerji arz güvenliği odaklı politikalar, iklim önceliklerini gölgeledi; aynı zamanda fosil yakıt bağımlılığının yeniden tartışılmasına yol açtı.
2022 – 2025	Türkiye 2053 net sıfır hedefini açıkladı; İklim Kanunu tasarıları	—	Güncel iklim mevzuatı hazırlıkları, yüksek enflasyon ve enerji maliyetleri nedeniyle hem sosyal hem de ekonomik adalet boyutlarıyla sorgulanıyor.

İklim Değişimi Nasıl Sunuluyor?

Son yıllarda yaşanan afetler çoğunlukla iklim değişimiyle ilişkilendirilse de, bu olayların temel sebepleri arasında yanlış arazi kullanımı ve insan faaliyetleri öne çıkmaktadır. İklim, yalnızca meteorolojik olayların ortalamalarından ibaret değildir; bu olayların olasılıkları ve ekstrem değerleri de dikkate alınarak analiz edilmelidir. Dünya tarihi boyunca iklim değişmiş ve değişmeye devam etmektedir. Meteorolojik olayların afete dönüşmesinin gerçek nedenlerinin gizlenmesi amacıyla sorunlar atmosferde biriken sera gazlarının neden olduğu iklim değişimi ile açıklanmaya çalışılmaktadır.

İklim Değişimi ve Hava Kirliliği Öncelemesi,

Atmosfere salınan gazlar nedeniyle atmosferi için iç içe geçmiş iki ayrı sınav veriyor. Küresel ısınmanın motoru

olan sera gazları aynı zamanda kentlerin ve doğal alanların ciğerlerini de tıkamaktadır. Bu durum bize karışık bir tablo ortaya çıkıyor.

Sel ve taşkın gibi olayların felaketlere dönüşmesi öncelikle kent planlamasındaki aksaklıklar, su kirliliğinin asıl sebebi ise havada biriken sera gazları değil, endüstriyel deşarjlardır. Önceliğimiz, atmosferi ve ekosistemleri korumaksa, hava kirliliğine karşı acil önlemler almak, iklim değişimine neden olan gazlarında sistemden çekilmesine neden olacaktır.

Meteorolojik Gerçekler: Yağış ve Sıcaklıklarda Neler Oluyor?

Yağış Ölçümleri: Türkiye’de uzun dönemli veriler, yağış miktarında anlamlı bir azalma ya da artış göstermiyor. Dağılım ve şiddet paternlerinde de çarpıcı bir değişim olduğuna dair tutarlı kanıt bulunmuyor. Standart süreli yağışlar açısından ise uzun süreli ölçüm istasyonlarında ölçülmüş yağışları şiddet bakımından yenileyen yağışların oluşmadığı görülmektedir.

Sıcaklık Eğilimleri: Sıcaklık ölçümlerinde genel bir ısınma eğilimi görülüyor. Ancak, konunun daha net olarak belirlenebilmesi için, meteoroloji istasyonlarının etkilendiği alanlardaki fiziki değişiklikler ve kent ısı adası etkileri de göz önünde bulundurularak hesaplamaların yenilenmesi gerekir.

Su Kaynakları: Kirlenme mi, Azalma mı?

Türkiye'nin yüzeysel su kaynakları yıllık ortalamada 180 milyar metreküp ile 62 milyar metreküp arasında değişir. Ortalaması 95 milyar metre küptür. Su konusunda yaşanan en büyük sorun kirliliktir. Su kaynaklarının miktar olarak değişimi yağışlar ile birlikte değerlendirildiğinde, iklim değişimi ile ilişkilendirilemez. Ancak, bölgesel ve alt havzalarda su kaynaklarının azalması ve hatta bazı yerlerde tamamen kurumasına tanık olmaktadır. Bu durum, havzaların kullanımı ve diğer su kullanımlarıyla ilgilidir. Havzalarda suların hızlı bir şekilde kirlendiği ve hatta bazı kaynakların geri döndürülemeyecek ölçüde kirlenmesi ise iklim değişimi ile değil, kirlilik ile ilgili bir sorundur. Havzaların kuruması ya da kirlenmesi atmosferik koşullara bağlanamaz. Asıl sebep; havzaların amaç dışı kullanımı ve su kullanımındaki artışlardır. Plansız su kullanımı ve sanayi atıklarının arıtılmadan doğaya bırakılması önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu alanda politikalar için öncelikle "iklim değişimi" yerine su havzalarının kullanım ve kirlilik yönünden denetimlerine odaklanmalı.

Sel ve Taşkınlar;

Jeolojik zaman içinde oluşan doğal akış yataklarında gerçekleşen yapılaşmalar, geçirimsiz zemin kaplamaları ve yetersiz kanalizasyon altyapıları, olağan yağışları felakete çevirebiliyor. Bu anlamda bakıldığında meteorolojik parametreleri mühendislik hesapları kapsamında dikkate almamış kentlerin "iklim değişimine dirençli şehirler" haline dönüştürülmesi söylemi gerçekleri örtmeye çalışmaktan başka bir şey değildir. Mevcut meteorolojik verilere dayanıklı olmayan kentlerin iklim değişimine dirençli hale getirilmesinden söz edilemez. Kentler için iklim değişiminden önce iklimi konuşmak gerekir. Geçmişten beri ölçülen, gerçekleşeceği öngörülen ve hatta uç değerlerde olmayan meteorolojik olaylara direnemeyen kentlerin, değişen iklim koşullarına nasıl dirençli hale getirileceği sorusu ise yanıtız kalmaktadır.

Orman Yangınları;

Ülkemizde orman yangınlarının sayısı olarak %90'dan fazlası ve yanan alanların %97'si insan kaynaklı etkilerden kaynaklanmaktadır. Yanan alanların ise sadece %3'ü doğal nedenler ile çıkan yangınlar nedeniyle yanmaktadır. Meteorolojik koşullar yangınlar başladıktan sonra çok belirleyici olur. Normal koşullarda orman yangınlarının başlayabilmesi için ortam sıcaklığının 200 dereceyi geçmesi gerekiyor. Sıcak, kuru ve rüzgârlı günlerde çıkan yangınların söndürülmesi çok zorlaşır. Bu anlamda, artan orman yangınlarının iklim değişimine bağlanması toplumu yanıltmak anlamındadır.

Tarım ve İklim;

Tarımda ürün seçimi iklim koşullarına göre yapılır. İklim gerçekleşebilecek meteorolojik olayların sınır ve gerçekleşme ağırlıklarını belirler. Her yıl meteorolojik olaylar birbirinin aynısı ya da tekrarı değildir. Ancak, tarımsal verim her sezon meteorolojik olaylar kadar toprak kalitesi, gübre kullanımı ve tohum gibi faktörlere bağlı. Verim sorunlarını iklim değişimine indirgemek, karmaşık tarımsal dinamikleri gölgede bırakır.

"Net Sıfır" Hedefi ve Çelişkiler;

"Net sıfır emisyon", belirli bir dönemde atmosfere salınan sera gazı miktarının; ormanlaştırma, karbon yakalama veya depolama teknolojileri gibi yöntemlerle dengelenerek sıfıra indirilmesi demektir. Ne var ki bu yaklaşım, vaat edildiği kadar basit ve etkili değildir.

Ormanlaştırma tuzağı: Ağaç dikmek elbette önemlidir. Fakat ormanlık alanların hızla tahrip edildiği bir dünyada ağaç dikimi söylemi çelişkili kalır. Üstelik orman ekosistemleri yalnızca ağaçlardan ibaret değildir. Bitki çeşitliliği, toprak dokusu ve yerel su döngüsü bütünlüğü sağlanmadığında yeni ormanlar da gerçek anlamda işe yaramaz.

Karbon Yakalama ve Depolama (CCS) Teknolojileri: Bu yöntem teorik olarak emisyonları dengeler. Ancak

pratikte, 1 ton CO₂ yakalamak için harcanan enerji eşdeğeri neredeyse 500 litre petrol kadardır. Bu döngü hem karbon vergilendirmesinde hem de enerji politikasında yeniden sorgulanmalıdır.

Emisyonların Kaynağında Önlenmesi: Bu en önemli yoldur. Bu durum öncelikle hava kirliliğini önleyeceği içinde çok anlamlıdır. Hava kirliliğinin azaltılması hem insan sağlığını hem de ekosistemleri korur. Kömürlü termik santraller ve çimento fabrikalarının filtre, baca gazı arıtma sistemleri zorunlu olmasına rağmen yıllardır uygulanmamaktadır. Bu önlemler sürekli ertelenmektedir. Bu önlemlerin önceliklendirilmesi uzun süreli iklim değişimi kısa süreli ise hava kirliliği, asit yağışları, tarım ve orman alanları ile su kaynakları üzerinde kısa sürede iyileşme yönünde etki sağlar.

Finansallaşma: Net sıfır hedefleri, günümüzde büyük oranda karbon piyasaları ve “yeşil finans” ağlarıyla destekleniyor. Oysa bu yapı, doğayı bir metaya çevirirken esas amacını “ekonomik çıkarları güvence altına almak” olarak belirliyor. Türkiye’de hazırlanan İklim Kanunu tasarısının bu modele dayanması, sermaye dostu bir paket sunma riskini beraberinde taşıyor.

Karbon Ticareti: Çözüm Değil, Yeni Bir Pazar

Karbon piyasaları, atmosfere salınan sera gazlarını bir metaya dönüştürerek “kirlileme hakkı” alım-satımına dayalı bir ticari mekanizma yaratır. Bu sistemde şirketler ya da ülkeler, kendi emisyonlarını azaltmak yerine başka coğrafyalardaki “karbon kredisi” projelerini satın alarak salımlarını meşrulaştırabiliyor. Örneğin tropik ormanların korunmasına yönelik bir proje satın alan bir ülke, kendi termik santralinden çıkan karbonu dengelemiş sayılabiliyor. Ne var ki bu yaklaşım; gerçek bir emisyon kesintisi sağlamaktan çok, kirliliğin finansal araçlar aracılığıyla “örtbas edilmesi” işlevi görüyor.

Oysa atmosferde biriken karbonu azaltmanın özü, karbonu fiyatlandırmak değil; toplumsal üretim ve tüketim kalıplarını kökten dönüştürmektir.

Mevcut politikaların çoğu, tüketim alışkanlıklarımızı sorgulamak yerine “daha az kirliletici” ama hâlâ aşırı enerji yoğun modelleri sürdürmeye çalışıyor. Böylece gerçeklerle yüzleşmek yerine, sorunları sadece iklim değişimi üzerinden geleceğe ertelemiş oluyoruz.

İklim Değişimi, Salt Bir Çevresel Sorun Değil: Sorun ekonomik, politik ve toplumsal eşitsizliklerin ortaya koyduğu bir adalet ve mülkiyet sorunudur. Bugünkü iklim üzerinden yürütülen politikalar, yapısal kökenleri ele almadan, yüzeyde kalan ve sermaye çevrelerini memnun eden çözümlerle yetiniyor. Gerçek bir dönüşüm için, doğayı meta olarak görmekten vazgeçip onu hepimizin ortak yaşam alanı olarak tanıyan, bütünsel yaklaşımlar inşa edilmelidir.

Paris Anlaşması gibi küresel düzeyde imzalanan metinler, ülkeleri sera gazı azaltımına çağırırsa da taahhütlerin büyük bölümü anlaşmalarının merkezine kirliliği azaltan değil, “karbon ticareti” mekanizmaları, salım haklarının piyasa üzerinden el değiştirmesini hedefliyor.

Böylece, üretim ve tüketim ilişkileri sorgulanmadan, “kirlile ve öde” anlayışı yeni bir emtia piyasası olarak büyümeye devam edecektir. Bu sistemin çalışmasını sağlayabilmek için ülkelerde yasal ayaklarını oluşturmaya çalışılmaktadır. Ülkemizde İklim Kanunu bu kapsamda gündeme gelmiştir.

İklim Kanunu Süreci

Ülkemizin Paris Anlaşmasını uzun süre bekleştikten sonra hızlı bir şekilde onaylamasının sera gazları ile ilgili bir süreç değildir. Anlaşmanın imzalanıp meclis onayından geçiş hızına paralel olarak ilgili birimlerin kurulması ve yeni kurulan birimlere verilen görevlere bakıldığında asıl derdin sera gazları olmadığı anlaşılmaktadır.

İklim Kanunu teklifi TBMM’ne geldiğinde ise durum daha net olarak anlaşılmıştır. Kanun tasarısının ilk bölümlerinin tanımları ve genel ifadeleri ile kanunun iklim ile ilişkilendirilmek istendiği anlaşılmaktadır.

Kanunun özellikle üçüncü bölümünden sonra oluşturulan tüm yapıların ve araçların tamamen bir ticari oluşumun parçası olması yönünde olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin İklim Kanunu tasarısı ile Avrupa Birliği (AB) arasındaki ilişkisi,

Avrupa Birliği (AB) 2021 tarihli Avrupa İklim Kanunu (EU 2021/1119) çerçevesinde şekillenmiştir.

Bu düzenleme, net sıfır sera gazı emisyonu, 1990'a kıyasla en az %55 sera gazı emisyonu azaltımı ve Karbon Fiyatlandırma ile Emisyon Ticaret Sistemine Uyum olmak üzere üç temel hedefini belirlemiştir.

Türkiye Sürece dahil olmaz ise;

Müzakere sürecinde oluşacak uyumsuzluktan söz edilmektedir. Geçmişten günümüze müzakere görüşmeleri dikkate alındığında bu işlemin etkisi ne olur sorusunun yanıtını aramak gerekir.

Çok önemli görünen konu ise, Türkiye'de bir ETS oluşturulmadığı takdirde, AB'ye ihraç edilen çimento, çelik, alüminyum gibi Sınırdaki Karbon Düzenlemesi (CBAM) kapsamındaki ürünlere, AB emisyon fiyatına muadil bir vergi uygulanacak. Bu da ihracatçı firmalara yıllık yüz milyonlarca euro ek maliyet yükleyebilir.

Bu konuda da sorulması gereken soru, önceden ödenecek miktar ile karşılaştırılması durumunda nasıl bir tablo ortaya çıkar? Sayılan sektörler dışındaki etkisinin de kapsamlı çalışılması gerekir. Bu konularda kapsamlı çalışmaların yapıldığına ilişkin belgeler ya yok ya da yeterli değildir.

Sonuç olarak; Yaşanan ekonomik buhranlardan çıkışın sadece üretim ile sağlanmayacağı görülmüştür. Tarihsel süreçler bakımında uluslararası finansal sorunların yaşandığı dönemlere bakıldığında 1970 yılında Doğal Sermaye kavramı ortaya atılarak yeni bir kaynak alanı olarak doğanın finansallaştırılmasını keşfetmiştir. İklim değişimi üzerinde yürütülen

çalışmalar, her ne kadar emisyon azaltımı diye başlasa da yeni bir ticari alan oluşturmaktadır.

Sanayi Devrimi'yle başlayan fosil yakıt patlaması, bir yandan refahın çitasını yükseltirken; diğer yandan atmosferdeki sera gazlarını hızla artırdı. Kuraklık, sel ve orman yangınları bir "küresel acil durum" algısı yaratsa da son 30 yılda geliştirilen politikaların çoğu, karbonu metalaştıran "kirlet ve öde" mekanizmalarına indirgenmiş durumda.

İsmail KÜÇÜK

TMMOB Meteoroloji Mühendisleri Odası

Kaynakça

* K. İsmail, Meteoroloji Mühendisleri Odası E-Bülteni Eylül 2023 İklim Kanunu (<https://meteorolojimuh.org.tr/wp-content/uploads/2024/09/eylul23.pdf>)

* K. İsmail, Meteoroloji Mühendisleri Odası E-Bülteni Nisan 2024 İklim Değişimi ve Elektrikli Otomobiller (<https://meteorolojimuh.org.tr/wp-content/uploads/2024/09/nisan24.pdf>)

*K. İsmail, Meteoroloji Mühendisleri Odası E-Bülteni Eylül 2024 İklim Değişimi, İklim Politikaları ve Çiftçiler (<https://meteorolojimuh.org.tr/wp-content/uploads/2024/09/IKLIM-EYLUL-2024-1.pdf>)

*K. İsmail, Meteoroloji Mühendisleri Odası E-Bülteni Ekim 2024 Sürmene-Araklı, Sel ve Taşkınları Bize Neyi Gösterdi? (<https://meteorolojimuh.org.tr/wp-content/uploads/2024/09/IKLIM-Sayi52-EKIM-24.pdf>)

*K. İsmail, Meteoroloji Mühendisleri Odası E-Bülteni Aralık 2024 BM İklim Konferansları ve Cop29 (<https://meteorolojimuh.org.tr/wp-content/uploads/2024/11/IKLIM-Sayi54-ARALIK-24.pdf>)

*J. Bellemy Foster, Doğanın Savunulması: Dünyanın Finansallaşmasına Direnmek, Mountly Reviev Sayı:12

*J. Bellemy Foster, Birikim Biçimi Olarak Doğa: Kapitalizm ve Yeryüzünün Finansallaşması, Mountly Reviev Sayı:12

*<https://keelingcurve.ucsd.edu/> (5 Mayıs 2025)

*https://icapcarbonaction.com/en/news/turkiye-envisions-central-role-ets-2024-2030-climate-strategy?utm_source=chatgpt.com (5 Mayıs 2025)

*<https://monthlyreview.org/2022/04/01/the-defense-of-nature-resisting-the-financialization-of-the-earth/> (5.5.2025)

*<https://www.forbes.com/sites/jillbaker/2021/11/08/mark-carneys-ambitious-130-trillion-glasgow-financial-alliance-for-net-zero/> (5 Mayıs 2025)

*<https://meteorolojimuh.org.tr/iklim-kanunu-tasarisi-dogayi-finansallastiriyor-ilk-hedef-ormanlarimiz-ve-su-kaynaklari/> (5 Mayıs 2025)

*<https://meteorolojimuh.org.tr/iklim-kanunu-tbmm-gundeminde-net-sifir-mi-elde-var-sifir-mi/> (5 Mayıs 2025)

İKLİM KANUNU TEKLİFİ ÜZERİNE TMMOB GÖRÜŞÜ: HAZIRLANAN İKLİM KANUNU TEKLİFİNDE İKLİME YER YOK!

TBMM Çevre Komisyonu'nda kabul edilen "İklim Kanunu Teklifi"nin Meslek odaları ve ilgili uzmanlık alanlarının görüşleri alınmadan hazırlanması üzerine; TMMOB, 18 Mart 2025 tarihinde "İklim Kanunu Teklifi Üzerine TMMOB Görüşü"nü yayımladı.

TBMM'ye sunulan ve 26 Şubat 2025 tarihinde TBMM Çevre Komisyonu'nda kabul edilen İklim Kanunu Teklifi, bilimsel olarak ele alınması gereken konulara ilişkin gerekli verileri içermeyen ve kamu yararını dışlayan bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Meslek odaları ve ilgili uzmanlık alanlarının görüşleri alınmadan hazırlanan bu teklifin, uluslararası ve yerli sermaye gruplarının önceliklerine göre şekillendirildiği görülmektedir.

Amaç, İklim Politikası Geliştirmek Değil Karbon Ticaretini Hayata Geçirmek

Teklif incelendiğinde, karbon ticareti, yeşil büyüme ve net sıfır emisyon gibi kavramlar üzerinden kurgulandığı anlaşılmaktadır. Ancak iklim değişikliği ile ilgili atmosferik olaylara yönelik somut, yapısal ve kamucu düzenlemeler içermemektedir. Net sıfır emisyon kavramı, gelişmiş ülkelerin küresel emisyon azaltım politikalarını belirlerken, gelişmekte olan ülkeleri finansal mekanizmalar aracılığıyla sermaye piyasalarına entegre etme aracı olarak kullanılmaktadır. Ülkemiz, bu sistem içerisinde karbon ticaretine dayalı bir modele yönlendirilmektedir.

Emisyonların gerçek anlamda azaltılması yerine, karbon kredileri üzerinden ticari bir yapı oluşturulmakta ve bu sistem, belirli finansal araçlar aracılığıyla şirketlere esneklik tanımaktadır.

Sera Gazı Salımlarının Azaltılmasına, Vahşi Madencilik Faaliyetlerine Yönelik Bir Hamle Yok!

Teklif kapsamında oluşturulan Emisyon Ticaret Sistemi, sanayi ve sermaye gruplarına belirli sınırlar

dahilinde emisyon yapma hakkı tanımakta, böylece çevresel etkilerin azaltılması hedeflenmek yerine, karbon ticaretine dayalı bir piyasa mekanizması oluşturulmaktadır. 1990'lı yıllarda "kirleten öder" ilkesi nasıl "parası olan kirletebilir" anlayışına evrildiyse, bu teklif de benzer bir piyasa mekanizmasını içermektedir.

Kanun teklifinde madencilik, fosil yakıt üretimi ve sanayiden kaynaklanan ekolojik tahribatın azaltılmasına yönelik herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Avrupa Birliği'nin "Yeşil Mutabakat" çerçevesindeki politikalarına uyumlulaşma hedeflenirken, doğa ve kamu yararına yönelik etkin bir düzenleme getirilmemekte; aksine, karbon ticaretine dayalı bir finansal sistem öngörülmektedir.

Kentleşme Politikaları Afetlerin Temel Nedenidir

Teklifte kentleşme politikalarının iklim değişikliği bağlamında ele alındığı ifade edilse de, kentlerde yaşanan afetlerin temel nedeninin plansız kentleşme ve doğa tahribatı olduğu gerçeği göz ardı edilmektedir. Verimli tarım arazilerinin ve dere yataklarının yapılaşmaya açılması, yeşil alanların daraltılması ve altyapı planlamalarının meteorolojik veriler dikkate alınmadan yapılması, doğal olayların afete dönüşme riskini artırmaktadır.

Tarım Politikaları Küçük Üreticiler Aleyhine Düzenlenmiştir

Teklifte yer alan "iklim değişikliğine dirençli ürünlerin yetiştirilmesi" yönündeki ifadeler, tarım sektöründe büyük ölçekli tarım şirketlerinin teşvik edilmesine yol açmaktadır. Bu durum, küçük üreticilerin tarımsal üretim yapmasını engelleyerek, geleneksel ve sürdürülebilir tarımsal üretim biçimlerini ortadan kaldıracaktır. Ülke tarımı büyük ölçekli işletmelerin tekelleşmesine açılacaktır.

Piyasa Mekanizmalarına Dayalı, Etkisiz Bir Düzenleme

Teklifin sera gazı salımlarını azaltmaya yönelik etkin önlemler içermediği, çevresel koruma yaklaşımı yerine emisyon ticaretine dayalı piyasa mekanizmalarını ön plana çıkardığı görülmektedir. Kanun teklifi, adında iklim kavramını barındırmasına rağmen, iklim değişikliği ile mücadeleye dair bütüncül ve bilimsel bir yaklaşım sunmamaktadır.

Enerji ve sanayi politikalarının kamu yararı gözetken, bilimsel ve planlı bir çerçevede ele alınmadığı sürece, doğanın ve toplumun korunması mümkün olmayacaktır. Bu teklif, iklim değişikliği ile mücadele adı altında, küresel sermaye çevrelerinin taleplerine uygun bir ekonomik düzenleme niteliği taşımaktadır.

Emin Koramaz

TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı

İKLİM KANUNU TEKLİFİ ÜZERİNE TMMOB GÖRÜŞÜ

1- GİRİŞ

Meslek odalarının, çevreyle ilgili çalışma yapan kişi ve kuruluşların görüşlerine başvurulmadan, kamuoyunda tartışılmadan hazırlanan İklim Kanunu Teklifi iktidar milletvekilleri tarafından geçtiğimiz günlerde, TBMM'ye sunulmuştu. Teklif, jet hızıyla gündeme alındı ve 26 Şubat 2025 tarihinde TBMM Çevre Komisyonu'nda kabul edildi.

İklim Kanunu Teklifi içeriğinin son yıllarda meteorolojik olaylara bağlı olarak yaşanan afetler ve iklim değişimi ile ilgili olduğu öne sürülse de tasarının gerekçesi ve kamuoyuna tanıtımı yapılan içerikleri bilimsel gerçeklikle örtüşmemektedir.

Tasarı, iklimle ilgili sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için gereken meteorolojik veri ve istatistikleri dikkate almamaktadır. Meteorolojik olayların afete dönüşmesindeki artışın asıl nedeni, arazi rantına endeksli kent planları ile inşaat planları, projeleri ve uygulamalarında meteorolojik olaylar dikkate

alınmayarak gerçekleştirilen arazi kullanımı ve sermaye odaklı faaliyetlerdir. İklim, meteorolojik olayların istatistiksel bir bütünüdür ve iklim ile ilgili tartışmalara yaklaşımda yaşanan meteorolojik olayların gerçekleşme değerleri ve olasılıkları dikkate alınmalıdır.

Bu yaklaşım dikkate alınmadığında ortada yalnızca, mevcut tasarıda olduğu gibi, bilimsel gerçeklerden uzak, yurttaş, toplum ve kamu yararı ilkesini dışlayan, uluslararası ve yerli sermaye gruplarının çıkarları doğrultusunda hazırlanmış bir manzume kalmaktadır.

2- TEKLİFİN EKONOMİK KAPSAMI

Teklifin içeriği incelendiğinde karşımıza iklimden, kamu yararından, çevre ve ekolojiden ziyade bir ticaret modeli çıkmaktadır. Tasarının Karbon Ticaret Sistemi, yeşil büyüme, karbon kredileri ve özellikle net sıfır emisyon gibi kavramlar çerçevesinde şekillendirilmiş olduğu görülmektedir. Temelini Kyoto Protokolünden alan emisyon ticareti sistemi emisyonların "reel" olarak azaltılması yerine şirketlere tanınan esneklik mekanizmalarındandır.

Gerekçesi incelendiğinde ise meteorolojik olaylara bağlı yaşanan tüm sorunların iklim değişimine bağlandığı, bu sorunların "net sıfır" hedefi ile çözüme kavuşturulacağı öngörülmektedir.

Net sıfır emisyon (salım) kavramı, gelişmiş kapitalist ülkelerin karbon azaltımına yönelik politikalarının bir parçasıdır. Bu kavram, gelişmekte olan ülkelere sağlanacak finansmanın belirlenmesinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda, diğer ülkelerin ekonomilerinin belirli sermaye gruplarına açılmasını teşvik eden bir mekanizma işlevi görmektedir.

Bu hedef, fosil yakıt kullanımının azaltılması, karbon salımlarının orman gibi doğal yutak alanları veya karbon yakalama ve depolama yöntemleri gibi teknolojik

yöntemlerle dengelenmesi prensibine dayanır. Net sıfır kavramı, enerji-sanayi ve diğer ekonomik faaliyetlerden kaynaklanan sera gazı emisyonları ile teknolojik yöntemler de kullanılarak tutulan gazların denkleştirilmesi anlamına gelmektedir. "Net sıfır" ve "yeşil büyüme" kavramları çerçevesinde dünyada araştırma-geliştirme çalışmaları sürerken bu alanlarda faaliyet gösteren şirketlerin ve sektörlerin gelişmesi de hız kazanmıştır. Salımları azaltmak için gereken yüksek maliyetli yatırımları yapmaktan kaçınan şirketler ve azaltmayan işletmeler ise karbon kredileri satın alarak net sıfır hedeflerine ulaşmayı amaçlar. Yani atmosferi ticari bir yapı olarak ele alan bu yaklaşım, karbon piyasaları üzerinden yeni finansal mekanizmalar önermektedir.

Bu ticari önermenin dayanak noktası olan net sıfır salım kavramı çıkarıldığında, tasarıda iklime yönelik hiçbir önerme kalmadığı açıkça ortadadır.

İklim kanunu teklifi, "döngüsel ekonomi" ve "sıfır atık" gibi kavramları kullanarak sermaye odaklı politikaları yeşil bir söylemle meşrulaştırırken, madencilik, fosil yakıtlar ve diğer ekstraktif sektörlerdeki yıkıcı üretim biçimlerini hafifletmeye yönelik herhangi bir düzenleme içermemektedir. Bu durum, doğanın ve toplumun yalnızca ekonomik bir değer olarak ele alındığını ve yönetildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Yaşamın her alanında her şeyin metalaştırıldığı bir düzende, şimdi de soluduğumuz hava bu sürece dahil edilmektedir.

Teklifte "adil geçiş" gibi kavramlara yer verilse de uygulama düzeyinde bu ifadeler neoliberal piyasa düzeninin çıkarlarını koruyan mekanizmalarla iç içe geçmiş durumdadır.

3- SERA GAZLARI YÖNÜNDEN YAKLAŞIM

Sera gazları yönünden yaklaştığımızda, atmosfere salınan tüm sera gazlarının azaltılmasının acil bir durum olduğunu söylemek hatalı olmayacaktır. Atmosfere

yayılan her türlü kirletici gaz ve partikül maddenin yasal sınır değerler çerçevesinde düşürülmesi ve mümkünse bu sınırların da altına inilmesini sağlayacak önlemler geliştirilmelidir.

Son yıllarda, meteorolojik olaylara bağlı afetlerin doğrudan iklim değişikliğiyle ilişkilendirildiği yönündeki açıklamalar medya gündeminde geniş yer bulurken, afetlerin asıl nedenlerine dair bilimsel değerlendirmeler kamuoyuna yeterince yansıtılmamaktadır.

Özellikle arazi kullanımındaki değişiklikler, nüfus yoğunluğu ve hareketliliği, kentleşme politikaları ve yerleşim yerlerinin fiziki konumu, sel ve taşkınların etkilerinin artışı, tarımsal üretimde yaşanan değişimler, orman alanlarının azalması ve yangınların çıkış nedenleri, su kaynakları ve akış alanlarının doğal süreçlerindeki değişimler, ulaşım yapılarının inşasında meteorolojik koşulların göz ardı edilmesi gibi konuların dikkatle, kamucu ve bilimsel bir anlayışla incelenmesi gereklidir.

Bu noktada temel olarak anlaşılması gereken salımların azaltılmasının, doğanın korunması ve tüm canlıların yaşamını sürdürebilmesi için kaçınılmaz bir gereklilik olduğudur. Bu doğrultuda, salım seviyelerinin düşürülmesi için özel çaba gösterilmelidir. Ancak şu kritik soru gündeme gelmektedir: Mevcut mevzuatta salımları azaltmaya yönelik düzenlemeler bulunmasına rağmen, neden bu düzenlemeler tam anlamıyla hayata geçirilememektedir?

4- İKLİM KANUNU VE İKLİM İLİŞKİSİ

Kanun teklifi, iklim değişikliğine yol açan kapitalist üretim süreçlerinin emek ve enerji yoğun aşamalarından biri olan madencilik ve fosil yakıt üretiminin azaltılmasına yönelik herhangi bir düzenleme içermemektedir. Bunun yerine, emeğin ve doğal kaynakların korunmasına dair kapsamlı bir çerçeve sunmaksızın, mevcut sömürü ve ekolojik tahribatın sürdürülmesine olanak tanımakta ve Avrupa Birliği'nin "Yeşil Yeni Düzen" politikaları doğrultusunda sermaye için alternatif bir alan yaratmayı hedeflemektedir. Yaşanan çevre sorunları açısından mevcut kanunlar incelendiğinde, çevrenin korunması ve geliştirilmesi bakımından var olan düzenlemelerin bile yeterince uygulanmadığı görülecektir.

Özellikle, teklifin merkezinde yer alan Emisyon Ticaret Sistemi, sanayi ve sermaye kesimine belirli sınırlar dahilinde salım yapma hakkı tanıyarak, çevresel yıkımın piyasa mekanizmalarına entegre edilmesine neden olmaktadır. Bu durum, iklim değişikliğiyle mücadelede piyasa odaklı bir yaklaşımın benimsendiğini ve doğanın korunması yerine finansallaştırılmasının ön plana çıkarıldığını göstermektedir. Bu uygulamanın bir benzeri 1990'lı yıllarda çevre ile ilgili ilk düzenlemelerde "kirleten öder" sloganı ile gündeme getirilmiş ve bu slogan "parası olan kirletebilir" olarak algılanmıştı.

"Yeşil" programlar, bu tasarı üzerinden farklı sermaye bloklarını çevresinde toplayabilecek esneklik ve manevra alanlarına sahip olup, iklim politikalarının yalnızca sermaye birikim süreçlerine entegre edilmesini kolaylaştırmaktadır.

5- GENEL ÇERÇEVE

Teklifin "Emisyon Ticaret Sistemi" ile neoliberal politikaların uygulama ve düzenlemelerine bir uyumluluk çalışması olarak ele alınabilmesi mümkündür. Türkiye'nin en büyük ihracat kanalı olan Avrupa Birliği'nin "Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması" ile bir uyum hedeflenmiştir.

Tasarı gerekçesinde, meteorolojik olaylara bağlı yaşanan tüm sorunlar iklim değişimine bağlanarak, sorunların hiç de gerçekçi olmayan "net sıfır" hedefi ile çözüleceği gibi büyük bir yanlış dayalı yaklaşım sunulmaktadır.

İklim değişimi bir gerçekliktir. Ancak esas amacı sera gazları ticaretinin kurumsal yapısını ve kurallarının çerçevesini oluşturmak olan bir düzenlemenin adının İklim Kanunu olarak belirlenmesi kabul edilemez.

Bu kanun tasarısının özü, salımları ticari bir düzleme alana çekmekte ve bir ticari sistem önermektedir. Tasarının, uygulanmasında ülkemizin sınai durumu ile sektörlerin durumları ve etkileri çalışılarak katkılarının ya da zararlarının neler olacağının belirlenmesi gerekir. Ortaya konan ticari yaklaşım ile hangi üretim sorunları ile karşılaşacağımız ise belirli değildir. Ayrıca bu kanun tasarısı, doğal kaynakların korunması gibi bir hedefi sadece gerekçesinde belirtmektedir. Kanun tasarısı içerisinde doğal alanların korunmasına dair bir önerme söz konusu değildir. Kaldı ki kanun tasarısının önemli bir kısmını oluşturan koruma, geliştirme, ilkeler gibi kısımlar diğer kanunların kısmî tekrarı şeklindedir.

Enerji ve Sanayi

Enerji üretimi ve kullanımı toplum ve toplum yararı için kamu hizmeti anlayışı ile kamu eliyle yapılmalıdır. Toplum yararını gözetken enerji politika ve uygulamaları; çağdaş toplumlarda tüm yurttaşların ve toplumun ortak gereksinimleri olan eğitim,

sağlık, ulaşım, adalet, iletişim, kültürel ve sportif hizmetlerinin, güvenli çalışma ve yaşam koşulları, beslenme, uygun barınma ihtiyaçlarının ve tüm bu hizmet ve faaliyetlerin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde toplam ekonomik faaliyetlerin gereksineceği miktar ve nitelikte enerjinin; toplum yararını gözeterek demokratik, katılımcı kamusal planlama kapsamında, kamu hizmeti olarak, doğal ve toplumsal çevreye olumsuz etkileri asgari düzeyde tutularak ve azami ölçüde yenilenebilir kaynaklara dayalı, etkin ve verimli olarak teminini, iletimini ve dağıtımını amaçlar.

Türkiye'nin enerji ve sanayi politikaları, kapitalist üretim biçiminin doğaya ve emeğe yönelik sömürü mantığına dayalı olarak örgütlenmektedir. Ekolojik yıkımı derinleştiren, enerji kaynaklarını şirketlerin denetimine teslim eden bu anlayışın iklime ilişkin kamu yararını gözeterek bir tasarı hazırlamasını beklemek de doğru olmayacaktır.

Enerji, sanayi ve kentleşme politikaları piyasacı bir mantıkla sürdürüldükçe; doğayı ve toplumu koruyan bir enerji politikası mümkün olmayacaktır. Kamu yararı ve ekolojinin korunması, enerji sektörünün kamulaştırılması ve demokratik enerji programının hayata geçirilmesi ile mümkündür. Piyasaya bırakılmış enerji yönetimi, enerji verimliliğini sağlamak yerine enerji krizlerini ve yoksulluğunu derinleştirecektir.

Kentleşme

Kentleşme, doğası gereği doğal alanları dönüştürdüğü için bölgenin meteorolojik olaylar üzerindeki etkilerini de değiştirmektedir. Kentleşme bir plan kapsamında ve planlarda meteorolojik parametreler dikkate alınmadan yapıldığı sürece, olağan meteorolojik olayların kent çapında afetlere dönüşmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Kentlerde meteorolojik parametrelere bağlı yaşanan sorunlar iklim değişimine bağlanarak "iklim değişimine

dirençli kentler" yaklaşımı ortaya konmaktadır. Yaşanan sorunların kök nedenleri bilinmesine rağmen, bu kavramın aslında kentlerin mevcut sorunlarını gizlemek amacıyla ortaya atıldığı anlaşılmaktadır. Geçmişten beri ölçülen, gerçekleşeceği öngörülen ve hatta uç değerlerde olmayan meteorolojik olaylara direnemeyen kentlerin, değişen iklim koşullarına nasıl dirençli hale getirileceği sorusu ise yanıtsız kalmaktadır.

Günümüzde kentleşme politikaları, verimli tarım alanlarına ve dere yataklarına yerleşim alanlarının inşa edilmesi, en önemli karbon yutakları olan yeşil alanların daraltılması ve yeni yerleşim bölgelerinin kural dışı şekilde gelişmesi gibi sorunlarla devam etmektedir. Bu durum göz önüne alındığında, küresel iklim modellerinin kentlerin karşı karşıya olduğu sorunlara etkili bir çözüm sunamayacağı açıktır.

Tarım

Kanun teklifinde yer alan bir diğer kritik madde, tarım sektöründe gıda egemenliğini daha da zayıflatma riski taşımaktadır. Söz konusu maddede, "iklim değişikliğinin etkilerinin doğrudan gözlemlendiği alanlardan biri de tarım sektörüdür. Bu bağlamda, iklim değişikliğine dirençli ürünlerin yetiştirilmesine ilişkin politikaların üretilmesi ve gıda güvenliğinin sağlanması uyum faaliyetlerinin en önemli araçlarındandır." şeklinde bir ifade yer almaktadır.

Bu yaklaşım, geçtiğimiz yıl yürürlüğe giren tarımda planlama yönetmelikleriyle paralellik göstermekte ve monokültür şirket tarımını teşvik eden bir yönelim ortaya koymaktadır. Böylece, küçük çiftçiler ve yoksul köylülük, büyük tarım şirketlerinin çıkarlarına uygun üretim modellerine zorlanmakta; geleneksel ve sürdürülebilir tarımsal üretim biçimleri giderek marjinalleştirilmektedir. Bu durum, tarım politikalarının ekolojik ve sosyal adaleti gözetmeyen sermaye merkezli bir yaklaşıma göre şekillendiğini göstermektedir.

Bölgesel Dinamikler ve Sermaye

Yasa teklifinin gündeme geldiği dönem incelendiğinde, küresel eğilimlere paralel olarak, makbul sermaye ile otoriter rejimler arasındaki uyum dikkat çekici hale gelmektedir. Yeni “yeşil” sömürgecilik alanları, nadir toprak elementleri ve kritik minerallerin bulunduğu ülkelerde askeri müdahaleler ve iç savaşlarla şekillenirken, bu süreç sermaye birikim rejimlerinin dönüşümüne hizmet etmektedir.

Bölgesel dinamikler açısından değerlendirildiğinde, Suriye’de cihatçı gruplar eliyle inşa edilmeye çalışılan yeni rejim ile İsrail’in soykırım politikaları sonucunda genişleyen etki alanı, Türkiye’deki sermaye çevreleri açısından bu uyumu daha da pekiştiren gelişmeler olarak öne çıkmaktadır. Burada temel mesele, söz konusu dönüşüm sürecinde paylaşımın nasıl şekilleneceğidir.

6- SONUÇ

Kanun teklifi, çevresel sorunların yalnızca teknolojik veya idari müdahalelerle çözülebileceği varsayımına dayanmaktadır. Ancak bu yaklaşım, mevcut sınıfsal güç ilişkilerini pekiştirmekten öteye gitmemekte ve yapısal dönüşüm ihtiyacını göz ardı etmektedir.

Teklifte “adil geçiş” gibi kavramlara yer verilmiş olsa da, bu kavramlar içeriğinden arındırılmış ve sermaye odaklı bir çerçevede sunulmuştur. Uygulamada ise bu yaklaşım, işçi sınıfı ve geniş halk kesimlerinin adalet perspektifini zayıflatmaktadır. Bu durum, ekolojik tahribata karşı mücadeleyi sermaye çıkarlarına tabi kılan bir düzen yaratmaktadır.

Bu teklifin Türkiye’nin çevresel sorunlarının giderilmesi için yeni bir yasal düzenleme olduğu iddia edilemez çünkü özü itibarıyla bunu yapmaya yeteneği yoktur.

Enerji üretimi, sanayi, ulaşım, su havzalarının korunması, kullanılmış sular ile baca gazlarının keyfi olarak salınmayacağı, kent planlarının ve inşaatların nasıl yapılacağı, tarım, orman ve mera alanlarının ne şekilde korunacağı, tarımsal üretimde çiftçilerin ve orman köylüsünün nasıl destekleneceği, hayvan besiciliği, su ürünleri yetiştiriciliği, konutlarda enerji verimliliği ve tasarrufu, bina ısı izolasyonu, yağmur sularının atık sulara karıştırılmayacağı, koruyucu sağlık hizmetlerinin neler olduğu, nasıl uygulanacağı, burada sayılmayan bir çok konularda hizmetler ile üretimlerin nasıl planlanacağı ve yapılacağı ulusal mevzuatta belirlenmiştir. Asıl sorun mevcut düzenlemelerin bile uygulanmamasındadır.

Bu kanun teklifi, uluslararası şirketlerin taleplerini karşılayacak şekilde emisyon piyasası oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu amaca göre “kirleten öder” ya da bulacağı pazara göre uygun regülasyonları olan bölgelerde kirlilik yaratmaya devam eder.

Ayrıca bu teklifin kanunlaşması durumunda belirlenen teknolojiyi elinde bulundurmayan birçok ülkede üretilen ürünün ülkeye girmesi engellenmiş olacaktır. Ancak bu teknolojiyi elinde bulunduran ülkeler ya da şirketlerin ürünleri ülke pazarında dolaşıma girebilecektir.

Bu kanun teklifiyle iklimi kullanarak uluslararası şirketlerin talepleri doğrultusunda yeni ticari düzenleme yapılmak istenmektedir.

Siyasi, idari, mali ve hukuki hesap verebilirliğin büyük ölçüde zarar gördüğü günümüz koşullarında, bu özelliklerden payını alan kamu yönetimi, şeffaflıktan uzak “bağımsız” kurullar ve piyasa faaliyetleri üzerinden yapılandırılan İklim Kanunu tasarısı, gerekçesinde ve yazılı metinde ne söylenirse söylensin gerek piyasa mekanizmalarına dayanan temeli gerekse potansiyel uygulama yöntemleri nedeniyle sera gazı salımlarını azaltmak, artık sıkça karşılaşılan afetleri önlemekten fazlasıyla uzaktır. Bu gidişattan bugüne kadar olduğu gibi öncelikle yaşam alanları ile yaşam ve geçim koşulları olumsuz etkilenecek olan yoksul kesimler zarar görecektir.

Bu teklif değerlendirilirken, gelişmiş kapitalist ülkelerin, karbon azaltımına yönelik geliştirmekte olan ülkelere sağlanacak finansmanı, diğer ülkelerin ekonomilerini küresel sermayeye açıp açmayacaklarını tartışan ve çokuluslu şirketlerin kendi aralarında Glasgow Birleşmiş Milletler Konferansı 31 Ekim -12 Kasım 2021 (COP26) öncesi yaptığı Doğal Varlık Şirketi anlaşması dikkate alınmalıdır.

TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ

KAPİTALİZM İKLİMİ NASIL KRİZE ÇEVİRDİ? TMMOB BU DURUMA KARŞI NE SÖYLEDİ?

1970'lerden Gelen Birikim: Öngörülü Bir Miras

Bugün iklim değişimini "yeni" keşfedenler, kâr veya marjinal fayda üreten bir kavram olarak ele alanlar olabilir, ancak TMMOB için bu sorun onyıllardır gündemin ilk sıralarında yer almıştır. Birliğimiz ve bağlı Odalarımız, **1970'li yıllardan bu yana** iklim değişimi ve atmosferik yansımaları üzerine bilimsel çalışmalar yürütmüş, kamuoyunu bilgilendirmiş ve siyasi aktörleri durmaksızın uyarmıştır. Bu erken dönem farkındalık, TMMOB'nin iklimdeki doğal dinamiklerin, kapitalist sistemin tahrip edici etkileriyle nasıl bir krize dönüştüğünü çok önceden öngördüğünü açıkça ortaya koymaktadır. İklimle ilgili her değerlendirmede, meteorolojik olayların istatistiksel verilerinin ve gerçekleşme olasılıklarının göz ardı edilemeyeceği, bilimsel yaklaşımın esas alınması gerektiği her fırsatta vurgulanmış, ancak ne yazık ki, çoğu zaman kulak ardı edilmiştir.

2008: TMMOB'den İlk Kapsamlı İklim Değişimi Sempozyumu

TMMOB'nin iklim değişimi konusundaki öngörülü ve kapsamlı yaklaşımının en somut adımlarından biri, 14-15 Mart 2008 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen TMMOB İklim Değişimi Sempozyumu olmuştur. Bu sempozyum, iklim değişiminin doğal bir süreç olmasına rağmen, 19. yüzyılda başlayan sanayileşme devrimiyle birlikte insan faaliyetlerinin bu süreci nasıl hızlandırdığını ve doğanın kendi döngüsü içinde denge kurma kapasitesini aşan yıkıcı sonuçlar doğurduğunu bilimsel bir temelde ortaya koymuştur.

Sempozyum, yalnızca teknik verilerin paylaşıldığı bir etkinlik değil, aynı zamanda doğa-insan ilişkisini, üretim biçimlerini ve enerji politikalarını sorgulayan eleştirel bir platform olarak öne çıkmıştır. Katılımcı sunumlarında; fosil yakıt kullanımının artışı, sanayi faaliyetlerinin kontrolsüz yayılması, kentleşmenin doğa üzerindeki baskısı ve sermaye birikimi süreçlerinin ekosistemler üzerindeki yıkıcı etkileri detaylı biçimde ele alınmıştır. Böylece iklim değişiminin yalnızca çevresel bir mesele değil, aynı zamanda toplumsal ve sınıfsal boyutları olan bir olgu olduğu vurgulanmıştır.

Sempozyumun temel amacı, TMMOB politikalarına altlık oluşturacak sağlam bir bilgi birikimi sağlamaktır. "Küresel İklim Değişimi ve Türkiye" ana temasıyla gerçekleşen bu önemli etkinlik, meselenin sadece teknik boyutunu değil, aynı zamanda sosyo-ekonomik ve sosyo-politik etkilerini de kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Su kaynaklarından deniz ve göllerdeki değişimlere, yaban hayatı ve biyo-çeşitlilikten meteorolojik doğal afetlerdeki artışa kadar pek

çok konu masaya yatırılmıştır. Kıyı alanları yönetimi, ulaştırma, turizm, tarım, orman, hayvancılık, enerji kaynakları ve şehir planlama gibi hayati sektörler üzerindeki yansımalar detaylıca incelenmiştir. Ayrıca, uluslararası anlaşmalar ve ulusal politikaların rolü, kalkınma ve ulusal ekonomiyle ilişkisi de tartışılmıştır.

Halk sağlığı, kamuoyu bilinçlendirilmesi, eğitim ve medyanın önemi gibi yaşamın doğrudan içindeki konular da sempozyumun gündeminde yer almıştır.

Bu sempozyum, TMMOB'nin iklim değişimini sadece çevresel bir sorun olarak değil, aynı zamanda sosyo-ekonomik ve sosyo-politik boyutlarıyla ele alan, **bütüncül ve disiplinlerarası bir bakış açısına sahip olduğunu** kanıtlayan erken ve önemli bir dönüm noktasıdır.

2010'lar ve Sonraki Yıllar: Kapsamlı Uyarılar ve "Karbon Ekonomisi" Eleştirisi

2008 Sempozyumu'nun ardından, **2011 sonları veya 2012 başlarında** da TMMOB olarak düzenlediğimiz çeşitli etkinliklerde ve yayınlarımızda, iklimdeki doğal değişimin yanı sıra bütüncül kapitalist üretim ilişkilerinin dünyayı nasıl felakete dönüştüğü analiz edilmiştir. TMMOB Yönetim Kurulu tarafından yapılan değerlendirmelerde, sera gazlarının tanımından başlayıp, sanayi devriminden bu yana insan eliyle atmosfere salınan karbondioksit ve diğer sera gazlarındaki artışın doğal iklim işleyişini nasıl tehlikeli boyutlarda etkilediği bir kez daha anlatılmıştır. İklimdeki doğal değişimlerin, sermaye odaklı politikalarla nasıl felaketler zincirine dönüştüğü sıralanmıştır: buzulların erimesi, deniz seviyesinin yükselmesi, taşkınlar, su kaynaklarının kirlenmesi, kuraklık, orman yangınları, türlerin yok olması ve salgın hastalıklar.

Türkiye için en büyük tehlikenin **su kıtlığı** olacağı o dönemde de haykırılmıştır. Ülkemizin su zengini olmadığı ve plansız kentleşmenin, su havzalarının yok edilmesinin, doğal kuraklıkları dahi nasıl afete dönüştürdüğü ısrarla belirtilmiştir. Enerji tüketiminin

çevresel tahribattaki payına dikkat çekilirken, uluslararası arenada dayatılan çözüm maskeli tuzaklara karşı da uyarılmıştır. **Kyoto Protokolü'nün "amacından saptığı" ve "karbon ticaretine" dönüştüğü**, emperyalist güçlerin kendi çıkar politikalarına göre şekillendiği net bir dille ifade edilmiştir.

Bilgi birikimi ve deneyimi olan **kamu kurumlarının** (DSİ, DMI, EİEİ-662 KHK ile kapatıldı) korunması gerektiği dile getirilmiş, yeniden yapılanma adı altında bu kurumların nasıl işlevsizleştirildiği eleştirilmiştir. TMMOB, siyasi iktidarların "karbon ekonomisi" ve çıkar gruplarının etkisiyle kendiliğinden ciddi adımlar atmayacağını bildiği için, **kamuoyu ve halkın sürekli bir baskı oluşturmalarının** zorunlu olduğunu vurgulamıştır. Ormanlarımız (karbon yutakları) ve kıyı alanlarımız gibi hayati doğal kaynaklarımızın, ranta kurban edilmesine ("2B/2A benzeri düzenlemelerle") karşı çıkmış, çünkü onlar yaşam güvencemiz olarak görülmüştür.

2020: Afetlerin Kökeni Doğal Değil, Siyasal!

Yıllardır biriken uyarılarımızın acı birer teyidi olarak, **2020 Ağustos'unda Doğu Karadeniz'de yaşanan sel felaketleri**, TMMOB'nin temel savını bir kez daha ispatlamıştır. TMMOB Yönetim Kurulu Başkanımız Emin Koramaz'ın Birgün Gazetesi'ndeki köşesinde de vurguladığı gibi: İklimdeki doğal değişimlerin tetiklediği aşırı hava olayları küresel bir gerçeklik olabilir, ancak bu olayların **can alıcı toplumsal felaketlere dönüşmesi, "doğal değil, siyasal" nedenlere** dayanmaktadır.

Her yıl ülkemizin değişik bölgelerinde yaşanan ve onlarca can kaybına neden olan alan sel felaketleri, ne yazık ki ülkemizin rutini haline gelmiştir. Egemeneler bu durumu sadece iklim değişimine bağlayarak sorumluluktan kurtulmaya çalışmaktadır.

Sorunların **çözümü yerine dere yataklarına ruhsat vermesi, derelerin üstlerini betonla kapatması, madencilik faaliyetleriyle doğal bitki örtüsünü yok etmesi ve kıyılara yapılan dolgularla kıyı etkisinin kesilmesi**, gibi olumsuzluk yaratan faaliyetlere devam edilmektedir.

2025 İklim Kanunu Teklifi: "İklim Yeri Yok!" Fermanı

TMMOB'nin iklim değişimi politikalarına yönelik en keskin ve güncel eleştirisi, **26 Şubat 2025 tarihinde TBMM Çevre Komisyonu'nda kabul edilen İklim Kanunu Teklifi'ne** yönelik olmuştur. TMMOB'nin detaylı görüşleriyle bu teklifin içeriği ve hazırlanış süreci, bilimsel ve kamucu ilkelerden saptığı gerekçesiyle reddedilmiştir:

• **Bilimsel ve Kamucu Yaklaşımdan Uzaklaşma:** Teklifin, bilimsel gerçeklerden uzak, kamu yararını dışlayan

ve meslek odalarının görüşlerine başvurulmadan hazırlandığı belirtilmiştir. TMMOB olarak, yasa teklifinin uluslararası ve yerli **sermaye gruplarının önceliklerine** göre şekillendirildiğini ve bir "kamuoyu tartışması" olmaksızın meclise sunulduğunu ifade etmiştir.

- **Amaç Karbon Ticareti:** Birliğimize göre, teklif incelendiğinde asıl amacın, "karbon ticareti," "yeşil büyüme" ve "net sıfır emisyon" gibi kavramlar üzerinden **piyasacı bir model oluşturmak** olduğu açıktır. Net sıfır emisyon kavramının, gelişmiş ülkelerin küresel emisyon azaltım politikalarını belirlerken, gelişmekte olan ülkeleri finansal mekanizmalar aracılığıyla sermaye piyasalarına entegre etme aracı olarak kullanıldığı öne sürülmüştür.

- **Yetersiz Emisyon Azaltım Önlemleri:** TMMOB, kanun teklifinin sera gazı salımlarının gerçek anlamda azaltılmasına veya madencilik, fosil yakıt üretimi ve sanayiden kaynaklanan **ekolojik tahribatın önlenmesine** yönelik somut ve yapısal düzenlemeler içermediğini belirtmiştir. Emisyon Ticaret Sistemi'nin, sanayi ve sermaye kesimine belirli sınırlar dahilinde emisyon yapma hakkı tanıyarak çevresel yıkımı piyasa mekanizmalarına entegre ettiğini, bunun "**kirleten öder**" ilkesinin "**parası olan kirletebilir**" anlayışına dönüşümü anlamına geldiğini vurgulamıştır.

- **Tarım Sektörüne Olumsuz Etki:** Teklifte yer alan "iklim değişikliğine dirençli ürünlerin yetiştirilmesi" ifadesinin, tarım sektöründe **büyük ölçekli tarım şirketlerinin teşvik edilmesine** yol açacağını, küçük üreticilerin aleyhine işleyerek geleneksel ve sürdürülebilir tarımsal üretim biçimlerini marjinalleştireceğini ifade etmiştir. Bu durum, tarım politikalarının ekolojik ve sosyal adaleti gözetmeyen sermaye merkezli bir yaklaşıma göre şekillendiğini göstermektedir.

- **Mevcut Mevzuatın Yetersiz Uygulanması:** TMMOB olarak, çevrenin korunması ve geliştirilmesi bakımından

mevcut ulusal mevzuatta yeterli düzenlemeler bulunmasına rağmen, asıl sorunun bu düzenlemelerin tam anlamıyla hayata geçirilememesi olduğunu dile getirmişlerdir. Kanun teklifinin, uluslararası şirketlerin taleplerini karşılayacak şekilde emisyon piyasası oluşturmayı amaçladığı ve bu durumun Türkiye'nin sanayi yapısı üzerindeki potansiyel olumsuz etkilerini göz ardı ettiği görüşündeyiz.

Sonuç: Kamu Yararı ve Bilimsel Yaklaşım Mücadelemiz Süreçtedir!

TMMOB olarak kaçınılmaz bir şekilde, İklim Kanunu Teklifi gibi yaklaşımlar, çevresel sorunları yalnızca teknolojik veya idari müdahalelerle çözülebileceği yanılsamasına dayanmaktadır. Oysa bu tür adımlar, mevcut sınıfsal güç ilişkilerini pekiştirmekten, ekolojik tahribatı piyasa mekanizmalarına entegre etmekten öteye geçmemekte, yapısal dönüşüm ihtiyacını göz ardı etmektedir. "Adil geçiş" gibi kavramlar dahi, içi boşaltılarak sermaye odaklı bir çerçevede sunulduğunda, emekçilerin ve geniş halk kesimlerinin adalet perspektifini zayıflatmaktadır.

Enerji üretimi, sanayi, ulaşım, su havzalarının korunması, kent planlaması ve tarım gibi kritik alanlarda **kamu yararını gözetken, bilimsel ve planlı bir çerçeve** benimsenmedikçe, doğanın ve toplumun korunması mümkün değildir. TMMOB, kapitalist sistemin yıkıcı etkilerinin oluşturduğu krize karşı gerçek anlamda mücadele edebilmek için enerji sektörünün kamulaştırılması ve demokratik enerji programlarının hayata geçirilmesi gibi bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.

Bu tekliflerin, adında iklim ifadesinin bulunması, kavramını barındırmasına rağmen, iklim ile ilgili bir süreci ifade ettiği anlamına gelmemektedir.

Enerji üretimi, sanayi, ulaşım, su havzalarının korunması, kent planlaması ve tarım gibi toplumun ve doğanın geleceğini doğrudan etkileyen alanlarda; **kamu yararını esas alan, bilimsel ve planlı bir yaklaşım benimsenmedikçe**, ekolojik yıkımın ve toplumsal tahribatın önüne geçilemez. TMMOB, kapitalist sistemin neden olduğu çok yönlü kriz karşısında; **demokratik ve toplumcu programların uygulanması** gibi bütüncül çözümlere ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.

Bu kapsamda sunulan çeşitli yasa ve benzeri düzenleme tekliflerinde, "**iklim**" **sözcüğü bulunsun da**, içerik olarak iklim ile ilgili bir süreci tarif etmemektedir. **Sadece kavramsal bir çerçeve sunulması, iklimle ilgili gerçek bir sürecin başlatıldığı anlamına gelmez.**

birlik haberleri

NİSAN-MAYIS 2025 SAYI: 2

Orta Sayfa

